

WSTĘP

Oddajemy do rąk Czytelników najnowszy tom „Lubelskiego Rocznika Pedagogicznego” w całości poświęcony zagadnieniom wychowania resocjalizującego, analizowanego w kontekście probacji, penitencjarystyki, opieki zastępczej, diagnozy resocjalizacyjnej i niedostosowania społecznego. Wypowiadając się na temat wychowania resocjalizującego, mamy na myśli świadome i zorganizowane działania podejmowane przez pedagogów, wychowawców, kuratorów sądowych, nauczycieli, pracowników służb społecznych i mundurowych, których celem jest dokonanie pozytywnych przeobrażeń w osobowości i zachowaniu osoby resocjalizowanej. Wychowanie resocjalizujące dąży nie tylko do wygaszenia destruktywnej aktywności jednostek aspołecznych, ale również do wyzwalaania w nich zdolności do autoresocjalizacji, polegającej na kształtowaniu postawy odpowiedzialności za własny rozwój w zgodzie z wymaganiami i oczekiwaniami społecznymi.

O skuteczności oddziaływań resocjalizacyjnych w największym stopniu decydują postawy wychowawcze, kompetencje osobowe, umiejętności i kwalifikacje zawodowe pedagogów oraz ich reprezentacja w odczuciach i świadomości podopiecznych. W realiach społeczeństwa wielokulturowego wzrasta znaczenie samoświadomości pedagogów resocjalizacyjnych, nauczycieli i pracowników służb społecznych w zakresie powinności wychowawczych oraz przekonań dyrektywnych określających cele wychowania i sposoby ich realizacji w pracy wychowawczej z podopiecznymi naznaczonymi piętnem asocjalności i niedostosowania społecznego.

W paradygmacie tradycyjnej pedagogiki resocjalizacyjnej istotą i celem wychowania staje się wspieranie i umacnianie rozwoju osobowego jednostki aspołecznej w toku interakcji wychowawczych, nacechowanych współdziałaniem, współrozumieniem oraz odpowiedzialnością za rozwój własny i dobro drugiego człowieka. Idea wychowania i resocjalizacji jednostek wykołejonych społecznie stawia pedagogów specjalnych, nauczycieli, wychowawców, pracowników służb mundurowych przed koniecznością poszukiwania socjopsychopedagogicznych, a nie formalnoprawnych uzasadnień dla podejmowanych oddziaływań korekcyjnych i naprawczych. Bezpośrednie oddziaływania wychowawcze, opiekuńcze, pomocowe, korekcyjne będą skutecznie realizowane tylko wtedy, gdy zostaną powiązane z aktywnością własną osób resocjalizowanych. Dlatego też wdrożenie wychowanka

do autorezocjalizacji powinniśmy uznać za podstawowy cel oraz kryterium efektywności resocjalizujących oddziaływań wychowawczych.

Wzbudzenie aktywności autorezocjalizacyjnej podopiecznych nie jest możliwe bez wychowania, w którego wyniku jednostka osiąga odpowiedni poziom dojrzałości, umożliwiając jej zainicjowanie działalności samowychowawczej potwierdzającej proces podmiotowej odpowiedzialności za współtworzenie, współafirmowanie własnego rozwoju osobowego. Dokonanie poważnych przeobrażeń w osobowości i zachowaniu podopiecznych to coraz częściej podnoszone kryterium świadczące o skuteczności wszelkich oddziaływań resocjalizacyjnych.

W redagowanym przez nas tomie zawarte są teksty poruszające większość ważnych dla współczesnej pedagogiki resocjalizacyjnej zagadnień. Ich autorzy reprezentują – poza środowiskiem lubelskim – takie ośrodki akademickie, jak: Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytet Zielonogórski, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Uniwersytet Śląski, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. Wśród autorów są zarówno znani profesorowie, jak i doktoranci oraz praktycy.

Zakres problemów poruszanych w kolejnych artykułach jest bardzo szeroki. Autorem pierwszego opracowania jest **Andrzej Baładynowicz** – twórca wielopasmowej koncepcji resocjalizacji skazanych z udziałem społeczeństwa. W prezentowanym obszernym studium teoretycznym dokonał wnikliwej, interdyscyplinarnej analizy podstawowych paradygmatów składających się na zjawisko integracji społecznej i wychowania skazanych. Wynikające z omawianego tekstu wnioski będą szczególnie przydatne w pracy pedagogów resocjalizacyjnych, kuratorów sądowych, pracowników socjalnych, wychowawców w instytucjach penitencjarnych.

W kolejnym opracowaniu teoretycznym **Zdzisław Bartkowicz** skoncentrował się na wskazaniu podstawowych predyktorów skutecznej resocjalizacji jednostek wykolejonych społecznie. Poza wymiarem formalnoprawnym i prognostycznym, uwzględniającym kryterium recydywy oraz opis czynników ryzyka i zasobów ochronnych, w pogłębiony sposób wyróżnił wskaźniki psychopedagogiczne oparte na oddziaływaniach wychowawczych i terapeutycznych skutkujących korzystnym przeobrażeniem osobowości, postaw i zachowań osób resocjalizowanych. W ten sposób zarysował nowe kierunki poszukiwań badawczych, które mogą być pomocne w ustaleniu sposobów zwiększenia skuteczności i efektywności wychowania resocjalizującego przestępców.

W następnym studium teoretyczno-empirycznym **Andrzej Węgliński** dokonał analizy bezpośrednich oddziaływań metodycznych kuratorów sądowych w pracy z osobami dozorowanymi różniącymi się pod względem cech asocjalności. Kurator sądowy wspierający proces wychowania osoby dozorowanej musi odrzucić maskę „urzędnika” oraz sądowego policjanta i skoncentrować się na stosowaniu zasad

i metod wynikających z powszechnie stosowanej w cywilizowanych służbach społecznych strategii caseworku. W opracowanym materiale empirycznym skupiono się na poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie, jaka jest autopercepcja stosowanych metod i form wychowania kuratorów sądowych w warunkach wolności dozorowanej. W opiniach badanych społecznych kuratorów sądowych uwidocznił się proces dojrzenia i krystalizowania się poczucia przynależności do szczególnej służby społecznej, która może w przyszłości sprostać zadaniom wynikającym z profesjonalnego, wychowującego modelu probacji.

W kolejnym opracowaniu **Barbara Toroń-Fórmanek** zaprezentowała założenia resocjalizacji penitencjarnej w odniesieniu do pojęcia tożsamości i stylu życia człowieka. Na podstawie analizy jakościowej wybranych przypadków osób osadzonych w warunkach izolacji więziennej podjęła próbę oceny zmian w zakresie tożsamości skazanych. Okazało się, że efekty resocjalizacji penitencjarnej są skutecznie ograniczane deprywacyjnym charakterem instytucji totalnej, która przez zjawisko przizonizacji przyczynia się do rozwoju negatywnej adaptacji skazanych, sprzecznej z celami wychowania resocjalizującego.

Do rozważań na temat oddziaływań penitencjarnych nawiązuje **Elżbieta Łuczak**, która skoncentrowała się na praktycznej ocenie współczesnych problemów resocjalizacji w warunkach izolacji więziennej. W sposób syntetyczny dokonała charakterystyki takich negatywnych zjawisk, jak przeludnienie, bezrobocie wśród skazanych oraz dezorganizujący wpływ ograniczonych form spędzania czasu wolnego przez więźniów. Następnie opisała najbardziej wiodące inicjatywy programowe doskonalące metodykę wychowania skazanych w instytucjach penitencjarnych.

W artykule teoretyczno-empirycznym **Agnieszka Lewicka-Zelent** opisała gotowość osób pozbawionych wolności do zadośćuczynienia osobom pokrzywdzonym w warunkach izolacji więziennej. Na podstawie przedstawionych badań ustaliła, jakie jest znaczenie kilku zmiennych (poziomu wykształcenia, wieku oraz typu zakładu karnego) dla deklarowanej gotowości do zadośćuczynienia.

Natomiast **Lilianna Kurek** ukazała uwarunkowania resocjalizacji penitencjarnej kobiet skazanych za przestępstwa na tle przemocowym. Zaprezentowała podstawowe rozwiązania mikrosystemowe zmierzające do ograniczenia deprywacyjnych skutków izolacji więziennej. W sposób szczególny podkreśliła znaczenie autorskich programów penitencjarnych zmierzających do reedukacji i korygowania doświadczanej i stosowanej przez skazane kobiety przemocy w relacjach interpersonalnych.

Tymczasem **Jerzy Czołgoszewski** skoncentrował się na charakterystyce „Prochowni” – pierwszego nowoczesnego więzienia założonego w 1766 roku przez księcia Stanisława Lubomirskiego w I Rzeczypospolitej. Szczególną uwagę zwrócił na humanitarne sposoby traktowania więźniów, system zatrudnienia oraz pomocy postpenitencjarnej.

W kolejnym artykule **Dariusz Sarzała** opisał zalety dozoru elektronicznego jako nieizolacyjnego modelu wykonania kary kryminalnej. W sposób szczególny podkreślił walory resocjalizacyjne zastosowanego środka dyscyplinowania skazanych. Zwrócił uwagę na podejmowanie rozwiązań metodycznych zwiększających efektywność dozoru elektronicznego jako alternatywnej formy readaptacji społecznej sprawców przestępstw.

W opracowaniu autorstwa **Andrzeja Chudnickiego** znalazła się charakterystyka organizacyjnych i prawnych zmian, które zaszły obecnie w zakresie funkcjonowania instytucji opiekuńczo-wychowawczych. Autor przeanalizował korzyści oraz skutki tych zmian. Wiele uwagi poświęcił pieczy zastępczej, którą zaproponował zreorganizować z myślą o dobru dziecka.

Ewa Wysocka podjęła temat diagnozy pozytywnej i jej znaczenia w resocjalizacji. Przedstawiła obszary diagnozy wykonywanej dla celów resocjalizacyjnych, a szczególnie skupiła się na procesie diagnozy negatywnej (deficytów) oraz pozytywnej (zasobów), dając wskazówki, jak je odróżnić oraz wzajemnie uzupełniać. Pełna, pozytywna diagnoza obejmuje zarówno czynniki ryzyka, jak i czynniki chroniące, dlatego też Autorka proponuje komplementarne, nawiązujące do koncepcji *resilience* podejście do kwestii diagnozowania nieprzystosowania społecznego.

O możliwościach oraz konieczności wykorzystania koncepcji inteligencji społecznej Daniela Golemana w planowaniu procesu resocjalizacji pisze **Anna Wojnarska**. Koncepcja ta – jak przekonuje Autorka – pomaga w zrozumieniu istoty problemów sprawianych przez osoby niedostosowane społecznie. Przedstawiając rozwój inteligencji społecznej i powstawanie deficytów w tym zakresie, przywołała teorię przywiązania, omawia też znaczenie empatii i komunikacji niewerbalnej. Z treści artykułu wyłania się dobrze udokumentowana przestroga, by przez mało przemyślane (choć typowe) sposoby resocjalizowania nie pogłębiać deficytów inteligencji emocjonalnej.

W artykule **Roberta Opory** i **Rafała Tomaszewskiego** znajdziemy omówienie badań przeprowadzonych na grupie podopiecznych „Domów dla Dzieci”. Zdiagnozowano, w jakim stopniu u dzieci objętych pieczą zastępczą nasilone są objawy niedostosowania społecznego.

Specyfikę rozumienia przez młodzież społecznie niedostosowaną norm i wartości społecznych przedstawiła w swoim opracowaniu **Janina Florczykiewicz**. Zaprezentowała w nim badania własne porównujące sposób interpretowania norm i wartości przez resocjalizowanych nieletnich i ich rówieśników.

Zawarte w tym tomie opracowania odzwierciedlają różnorodność orientacji teoretycznych i zainteresowań badawczych specjalistów zajmujących się resocjalizacją. Tym zaś, co je łączy, jest szczerą troską o dobro osoby resocjalizowanej.